

מקצוע "תרבות יהודית ישראלית"

סקירה אודות תכנית הלימודים החדשה
במשרד החינוך

חותם - יהדות על סדר היום

תוכן עניינים

3	.....	רקע והקדמה
4	.....	דו"ח שנהר והמלצותיו
4	.....	תכנית תרבות יהודית-ישראלית
5	.....	המרכז להכשרת מורים
6	.....	קול קורא להגשת תכניות לימוד
7	.....	תפיסת העולם שבבסיס תכנית תרבות יהודית-ישראלית
8	.....	סיכום
9	.....	נספחים:

1 . קול קורא למורים להכשרה למקצוע תרבות יהודית-ישראלית

2 . קול קורא לפתיחת מסלולים להכשרת מורים

3 . תכניות לימוד של התנועה הרפורמית, מתוך האתר

4 . דוגמאות מתוך ספרי הלימוד

רקע והקדמה

בתחילת שנות ה-90 התגלה במשרד החינוך, כי מקצועות היהדות והמסורת בחינוך הממלכתי ירדו לשפל פופולריות חסר תקדים. נתונים על ירידה במספר הניגשים לבחינות הבגרות במקצועות תנ"ך, תושב"ע ומורשת ישראל, ירידה במספר המורים המתמחים במקצועות והישגים דלים היו הנורה האדומה שאותה למערכת על הצורך בשינוי. בשנת 1991 מינה שר החינוך דאז, זבולון המר ז"ל, את פרופ' עליזה שנהר¹ לראש ועדה שתבדוק את העניין. בדו"ח הנושא את שמה ריכזה שנהר את מסקנותיה, והוא הוגש בשנת 1994 לידי שר החינוך פרופ' אמנון רובינשטיין.

משרד החינוך, בהבינו את עומק הבעיה, אימץ את הדו"ח וקבע כי מסקנותיו מחייבות. חמש שנים מאוחר יותר, בעקבות הדו"ח, הוקם מטה מיוחד במשרד החינוך שתפקידו היה, בין השאר, לבנות תכניות לימוד שיספקו חומר חדש בנושאי יהדות ומסורת לחינוך הממלכתי, כזה שיש בכוחו להעלות את קרנם של מקצועות אלה.²

הניסיונות ליישם את עקרונות הדו"ח חזרו ונשנו במהלך שנים. שר החינוך הנוכחי הכריז גם הוא על תכנית כזו, שלדבריו תיישם בפעם הראשונה את מסקנות הועדה בצורה 'מקיפה ומעמיקה'³. התכנית, שנקראה בשם 'תרבות יהודית-ישראלית', יצאה לדרך בשנת הלימודים תשע"ז, והיא כוללת את תלמידי החינוך הממלכתי בכיתות א' - ט'. המשרד קבע רף של חמש שעות בכל שכבה, שמתקצבות כולן על ידו.

משרד החינוך הציב לעצמו יעד להכשיר מורים להוראת המקצוע במוסדות אקדמיים ומכוני הוראה, כך שבתוך כמה שנים רק מורים שהוכשרו יעבירו את החומר⁴. לצורך כך, פרסם המשרד מכרז למוסדות להכשרת מורים, על מנת שיציעו תכניות לימוד ייעודיות להכשרה. בין הזוכים במכרז ניתן למצוא את תכנית 'בארי' של מכון הרטמן⁵, מכון שכטר⁶ ומכון כרם⁷ וגופים נוספים⁸. מורים הרוצים להצטרף לתכנית יזכו למלגות והטבות שיכסו את שכר הלימוד, ואף מעבר לכך. המשרד גם ממליץ למורים על חומרי לימוד וחוברות בהוצאת מוסדות אלה, ולרוב ייפגש התלמיד עם מרכולתם של אלה.

בדו"ח זה, נסקור את מסקנותיה של ועדת שנהר, את העקרונות שהתווה בעקבותיהן משרד החינוך לתכנית 'תרבות יהודית-ישראלית', במכרזים שהוציא, ואת תכני הלימוד של המכונים המכשירים את המורים למקצוע. נבחן ונציג את הערכים אליהם שואפים מכונים אלה לחנך את תלמידי החינוך הממלכתי, לאור ציטוטים ומובאות מתוך חומרי הלימוד לתלמיד.

1 אז רקטור אוניברסיטת חיפה. כיום בין שלל תפקידיה מכהנת כחברת המועצה הבינלאומית של הקרן החדשה לישראל

2 כל זה ראה: <https://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02465.pdf>

3 כך באתר משה"ח: http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/AgafMoreshet/hithadshut_yehudit/

4 ביטוי לשאיפה ניתן לראות ב'קול קורא' של משה"ח שמובא בנספח 1.

5 בהגדרתו - 'מרכז פלורליסטי למחקר ולחינוך החותר להשפיע על החיים היהודיים בישראל ובצפון אמריקה'. דוגל בתפיסות ליברליות ביותר. תכנית בארי פועלת מזה שנים בשיתוף פעולה עם משרד החינוך במגמה 'להעמקת זהות יהודית-ישראלית פלורליסטית וערכים יהודיים ודמוקרטיים' (מתוך אתרי מכון הרטמן ותכנית בארי).

6 מכון ללימודי יהדות של התנועה הקונסרבטיבית, שמטרתו 'לחקור, ללמד ולהנחיל את מדעי היהדות בגישה אקדמית, פתוחה, שיוונית ופלורליסטית' (מתוך אתר המכון).

7 מכון להכשרת מורים בתחומי הרוח, היהדות, החברה, האמנות והמדעים, ברוח ההומניזם ואהבת האדם.

8 בין שאר הגופים המאושרים, נמצאים גם: מרכז מלטון של האוניברסיטה העברית, מכון הרצוג, מכללת אורנים, אוניברסיטת חיפה, בית ברל, מכללת לוינסקי, הקריה האקדמית אונו, סמינר הקיבוצים, ואוניברסיטת בן גוריון.

דו"ח שנהר והמלצותיו

על המגמות של משרד החינוך בלימודי היהדות לחינוך הממלכתי ניתן ללמוד הן מזהות מי שעמדה בראש הוועדה שהגישה את הדו"ח, והן ממסקנות הדו"ח שהגישה.

פרופ' שנהר שעברה האקדמי כולל פרסומים רבים של מחקרים בתחומי ספרות חז"ל וספרות כללית, זכתה לתואר דוקטור לשם כבוד מ'הסמינר התאולוגי היהודי' בניו יורק, גוף רפורמי מרכזי בארצות הברית, ואף נבחרה לכהן כחברת המועצה הבינלאומית של 'הקרן החדשה לישראל'.

הכישלון בהנחלת המורשת היהודית בחינוך הממלכתי המתואר בדו"ח, בא לידי ביטוי בירידה בניגשים לבחינות הבגרות, ירידה במספר הסטודנטים הנרשמים לחוגים אלה וחוסר יכולת לפתח תכניות לימוד מקוריות וחדשניות. שנהר ראתה בקונפליקט שבין אורח החיים החילוני והתוכן היהודי הנלמד, את הסיבה למצב החמור. לא הקונפליקט כשלעצמו, שהרי היא עצמה אינה מאמינה ועם זאת בקיאה בספרות היהודית, כי אם ההתחמקות של צוותי ההוראה ממכשולים של דת והלכה. טשטוש המסרים הזה הוא שהביא לירידת קרנו של המקצוע בעיני הוועדה.

נוסף על הגורמים המקצועיים, ציין הדו"ח שינויים חברתיים שגרמו גם הם לירידת קרן לימודי היהדות. שקיעת האידאולוגיות, השתלטות תרבות הצריכה, ירידת קרנה של השפה העברית - כל אלו היוו מצע מתאים לגידולי הפרא שתוארו.

מחברי הדו"ח גמרו אומר לתקן את המעוות, ובכך המליצו על מספר צעדים ועקרונות לתיקון מצב הוראת היהדות בחינוך הממלכתי.

מתוך ההמלצות הרבות, נביא כאן מספר המלצות השייכות לעניינינו.

- כפתרון לקונפליקט וההתמודדות הלקויה עמו, המליצה הוועדה להדגיש את אופיים של מקצועות היהדות כמקצועות "הומניסטיים, מנחילי תרבות וערכים, המעניקים כלים לבניית השקפת עולם".
- באותו הקשר, ממליצה הוועדה להימנע מהצגת היהדות בהקשר של הסתגרות והטפה.
- עוד היא ממליצה, להדגיש את היסוד המדעי-ביקורתי של תחום הלימודים⁹.

ההמלצות אומצו, כאמור, על ידי משרד החינוך, והן מהוות אבני דרך לתכניות הרבות שניסה לקדם משרד החינוך מאז ועד היום. לשון ההמלצות מתווה כיוון כללי, אך עם זאת מאפשר פרשנות רחבה באשר לתכני הלימוד בפועל. מתכניות הלימוד שנקמו והמכרזים שפרסם משרד החינוך, ניתן ללמוד על הפרשנות והיישום שניתנו להמלצות אלו.

תכנית תרבות יהודית-ישראלית

כאמור, בשנת הלימודים תשע"ז הוחלה תכנית לימודי יהדות חדשה בשם 'תרבות יהודית-ישראלית'. בפתיח שפרסם משרד החינוך לתכנית¹¹ מובהרת המוטיבציה להקמתה מתוך תפיסת הציבור השולח את ילדיו למערכת החינוך הממלכתית כציבור פלורליסטי ליברלי (דבר שכידוע רחוק מאוד מהמציאות) "מתוך רצון להחזיר את

⁹ מתוך הדף על שנהר בויקיפדיה: https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A2%D7%9C%D7%99%D7%96%D7%94_%D7%A9%D7%A0%D7%94%D7%A8#.D7.91.D7.99.
D7.95.D7.92.D7.A8.D7.A4.D7.99.D7.94

¹⁰ גם את המידע הזה ניתן למצוא במסמך שהוגש לוועדת החינוך, התרבות והספורט, אשר הקישור אליו מופיע בהערה 1.
http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/AgafMoreshet/hithadshut_yehudit

האחריות לזהות יהודית-ישראלית, פלורליסטית ומחויבת לערכים דמוקרטיים, אל החברה והקהילה שמקרבן באים התלמידים במערכת החינוך הממלכתית, על פי השקפת עולמו וערכיו של ציבור זה". לאור זאת מתוארת דמות הבוגר הרצוי של מערכת החינוך "כמי שחש שייכות, הזדהות ואחריות לתרבותו ולמורשתו היהודית-ישראלית, לא מתוך עמדה סגורה ומסתגרת, אלא מתוך גישה פלורליסטית, פתוחה וביקורתית, ומתוך נאמנות לערכים דמוקרטיים והומניסטיים כלל-אנושיים".

לתכנית מוקצות חמש שעות שבועיות בחינוך הממלכתי, והיא כוללת את כיתות א-ט. בשנת תשע"ו פרסם משרד החינוך קול קורא להגשת תכניות הכשרה למורים, כהכנה לקראת פתיחת התכנית בשנה שאחריה. במסמך מופיעים קווי מתאר והנחיות המתאימות למסקנות הדו"ח, אך ניתן לזהות בהם מגמת פרשנות פלורליסטית אף יותר מהמשתמע בו. נעמוד עליהם עתה.

המכרז להכשרת מורים

בחלק השני של המסמך¹², מופיעות הנחיות באשר למיומנויות הנדרשות להקניה בקורסים. המציעים מתבקשים לשים דגש על 'חשיפה לריבוי קולות, זרמים ושיטות ומתן מקום מרכזי לערכים הומניסטיים-דמוקרטיים בלימודי היהדות'. עוד נדרשים המציעים ליזום מפגשים עם בתי מדרש פלורליסטיים במהלך ההכשרה, כדי ללמוד כיצד לייצר שיח על זהות עכשווית.

בחלק השלישי, המפרט את הכישורים אותם נדרשים תלמידי התכנית לרכוש, מודגש פעמיים הצורך לפתח ביקורתיות כלפי התוכן הנלמד, ועצמאות מחשבתית בכל הנוגע לארון הספרים היהודי. עוד נדרש כי המורים המסיימים הכשרה 'ישתתפו באופן פעיל בעיצוב אורה-חיים בית-ספרי וקהילתי המושתת על תרבות יהודית-ישראלית ברוח פלורליסטית'.

אחרי הצבת התנאים הללו במכרז, ניתן לומר שנקבעו כמעט באופן אוטומטי גם הזוכים בו. מכונים הדוגלים באידאולוגיות רפורמיות או קונסרבטיביות, הציגו תכניות שקלעו היטב לטעמים של משרד החינוך. מכונים כמו 'הרטמן', 'שכטר' ו'כרם', זכו בעמדת הכוח המשמעותית הזאת, כאשר הם קובעים כיצד תצטייר היהדות בעיניהם של מאות אלפי תלמידים בחינוך הממלכתי, ללא תחרות אמיתית. כך, לדוגמה, ניתן לזהות את קווי היסוד של המכרז נטועים עמוק בחזון של תכנית 'בארי', אותה מפעיל מכון הרטמן:

"תכנית בארי שואפת לעצב מחדש את החינוך היהודי-ישראלי בבתי ספר ממלכתיים על-יסודיים בארץ. התכנית מאפשרת למאות מחנכים ועשרות תלמידים לערוך היכרות מחודשת עם זהותם היהודית - על ערכיה, מושגיה וכתביה."¹³

תנאי המכרז מהווים המשך ישיר לאימוץ מסקנות ועדת שנהר, אם כי ניתן לזהות בהם הקצנה נוספת. ההכוונה לבתי מדרש פלורליסטיים, הינה הוראה מעשית לאימוץ של תפיסת עולם מסוימת מאוד באשר לדמותה של היהדות. זו כמובן אינה הגישה המרכזית, ואחוזים בודדים מכלל האוכלוסייה אוחזים בה כדרך חיים. ודאי שאין להעלות על הדעת שהיא הגישה עמה מזדהים באופן טבעי מאות האלפים בחינוך הממלכתי.

12 מובא בנספח 2

13 http://heb.hartman.org.il/JI_Index.asp?Cat_Id=212&Cat_Type=Centers

קול קורא להגשת תכניות לימוד

המגמה עליה הצבענו במשרד החינוך, באה לידי ביטוי גם בקול הקורא שפורסם להגשת תכניות לימוד עבור 'תרבות יהודית-ישראלית'. גם כאן ניתן למצוא מוטיבים הלקוחים מתוך מסקנות ועדת שנהר, כמו הדרישה 'להימנע מכל הטפה או הבעת עמדה-חד צדדית'. גם הדרישה להשמיע את היהדות על 'מגוון זרמיה, קהילותיה וקולותיה'.

אין זה פלא, כי חלק מתכניות הלימוד לשנת תשע"ו הופקד בידיה של התנועה הרפורמית בישראל. באתר התנועה¹⁴, מוצגות לראווה התכניות שאושרו על ידי משרד החינוך כחלק משעת 'תרבות יהודית-ישראלית'. לכיתות ה' מוצעת התכנית 'ארץ אהבתי - בין עם לארצו חלומות, מעשים, תקוות', העוסקת בתכנים לאומיים ויהודיים. לכיתות ו' מוצעת התכנית 'גיל מצוות - מסע אישי של מחויבות ואחריות לתרבות היהודית', העוסקת בשאלות הזהות של התלמידים. לכיתות ט-י אושרה על ידי משרד החינוך התכנית 'אדברה נא שלום', המחנכת לדו-קיום ערבי יהודי, או כלשון המחברים - 'חינוך לקיום משותף'.

נסקור כמה דוגמאות מתוך תכני לימוד אלה, על מנת להבין כיצד מוצגת היהדות בתכנית 'תרבות יהודית-ישראלית'.

1. תכנים נוצריים כחלק לגיטימי לפרשנות המקרא: בעמוד 13 בספר 'אדברה נא שלום בך', מופיעה יצירה של מיכאלאנג'לו המתנוססת על תקרת הקפלה הסיסטנינה, ומתארת את בריאת האדם על פי הנרטיב הנוצרי. התלמידים מתבקשים להפיק תובנות באשר לבריאת העולם מן הציור הזה. בספר אחר, בהוצאת מכון הרטמן, משולבת יצירה של רמברנדט בתוך דף העוסק ביום הכיפורים. היצירה, הנקראת 'שובו של הבן האובד', והיא מתארת את המשל המופיע בברית החדשה על 'שובם' של היהודים לחיק הנצרות. (את כל הדוגמאות ניתן למצוא בנספח 4)

2. סילוף מקורות יהודיים ויצירת רושם שלילי עליהם: בעמוד 49, בפרק העוסק ביחס שבין ישראל לעמים באותו הספר, מובא ציטוט מתוך ספר הכוזרי. בציטוט (מאמר ראשון, סעיף קטו בתרגום אבן שמואל), כך על פי פירוש הספר, מודה החבר לטענת מלך כוזר. הטענה היא כי אם היה כח ביד היהודים הרי שהיו הורגים בגויים ולא שומרים על ענווה. התגובה של החבר נחתכת בספר - "מצאת מקום חרפתי מלך כוזר", ותו לא. אמנם כל אדם בעל יושר אינטלקטואלי בסיסי, ימשיך את קריאת הפסקה ויווכח כי הודאתו היא בכך שעל בני עמו לקבל את עול הגלות באהבה ולהבין שהוא ייסורים על חטאינו, ולא הודאה בכך שאם היה לאל ידינו היינו הורגים בכל סביבותינו.

3. דחיפה להיכרות והצטרפות עם ארגוני שמאל קיצוני: בעמוד 47, מתוך לימוד על סיוע למי שאינם יהודים, שולח הספר את התלמידים למשימה - מחקר אינטרנטי על אגודות הפועלות בתחום. האגודות המוזכרות מוכרות היטב בציבור, ככאלה שמחזיקות באידאולוגיות שמאלניות קיצוניות, ואף התבטאו מספר פעמים נגד פעולות של מדינת ישראל. בין האגודות ניתן למצוא את 'רופאים למען זכויות אדם', 'רבנים למען זכויות אדם' ו'תבל בצדק'. אכן, מחקר אינטרנטי קצר יכול לפרוס בפני כל מבקש את תפיסת עולמן של אגודות אלה.

אושרה על ידי משרד החינוך לשעת תרבות יהודית ישראלית, מופיעות השקפות רפורמיות רדיקליות. בנוגע למחויבות לקיום מצוות, קובע הספר כי 'קיומו של החוק/מצווה תלוי בהסכמת האדם לקבל את מקור החוק'. עוד נטען שם, כי העריכה הסופית של התורה נעשתה בכלל בימי גלות בבל. בעקבות זאת מופיעה שאלה לתלמיד: "האם לדעתך התורה היא יצירה אלוהית או אנושית?". ההשלכות למסקנות התלמיד בעניין ברורות מאליהן.

5. **גישה מזלזלת לערכי יהדות:** בדף לימוד לפרשת שבוע, אותו מוציאה המדרשה באורנים - גוף העוסק בהכשרת המורים למקצוע, מופיעים כמין דרשות לפסוקים בעלות אופי בוטה ומזלזל. הכותב 'דן' שם בתעסוקתו של הקדוש ברוך הוא, במידה בה ישובטו בני אדם, ואז כבר לא ייחשבו לבניו. הוא מעלה השערה, טיפשית וזדונית, כי יחוקק חוק המעניק לו דמי אבטלה. כמה רדוד¹⁵.

תפיסת העולם שבבסיס תכנית תרבות יהודית-ישראלית

מי שנבחר לעמוד בראש התכנית הוא פרופ' רון מרגולין, שבה בעת משמש כעמית מחקר במכון הרטמן. מרגולין מחזיק בתפיסת עולם שמאלנית-קיצונית, כאשר בין שאר עיסוקיו הוא גם חבר בחוג הידידים של ארגון 'J-street' האמריקאי, המקדם מדיניות אנטי-ישראלית בעולם¹⁶. בראיון שהעניק לרשת ב', הודה מרגולין בפה מלא כי אף הוא הופתע מהסכמתו של שר חינוך מטעם הבית היהודי לתכנים רפורמיים קיצוניים:

"אני מוכרח להגיד לכם, זה בעיניי, זה שבנט העביר את העניין הזה, ואישר אותו, היה פלאי פלאים"¹⁷

עוד באותו ראיון, פרש מרגולין את תפיסת עולמו בנוגע ללימודי היהדות. פיתוח רעיונות המבוססים על עקרונות הומניסטיים, כך לתפיסתו, יכולים לכסות על ערוותה של היהדות - 'הממדים הפרובלמטיים בתנ"ך', כפי שהוא מכנה רעיונות לאומיים ודתיים. הוא מתאר גם את החששות שהיו ליוני תמיר, חברת כנסת ממר"צ שאף כיהנה כשרת חינוך, מפני העלאת תכניות לימוד שכאלה

ד"ר דניאל הרטמן, מייסד וראש מכון הרטמן¹⁸, כותב על הצורך לייסד יהדות חדשה המתבססת על ערכים של פלורליזם ודמוקרטיה:

The second challenge is to guide the renewed interest and engagement with Judaism towards a modern Judaism founded on Jewish values, religious pluralism and commitment to democracy.

הקריאה של הרטמן לציבור החילוני והמסורתי היא להוציא את ההשקפה הפלורליסטית מביתם הפרטי אל הסביבה הציבורית הישראלית:

Third, the plurality of Jewishness prevalent in the privacy of peoples' homes needs to be brought into the public sphere

גם בדבריה של פרופ' שנהר, ניתן למצוא מוטיבים דומים לאלו שכבר הבאנו. במסמך שהוגש בפני ועדת החינוך, התרבות והספורט¹⁹ מובאים דבריה של שנהר, המביעים חשש מכך שהירידה בלימודי היהדות עלולים לגרום ל'ספקות בצדקת דרכה של הציונות ובצדקת דרכה של מדינת ישראל', ולפיכך לגרום ל'פגיעה קשה בלכידות הקולקטיב הישראלי-יהודי'. אמור מעתה, אין חשיבות גדולה לנאמנות ללימוד היהדות כפי שהיא, אלא היות התכנים כאלה שיוכלו לאגד סביבם מה שיותר בעלי דעות הוא העיקר. זה הסבר מספק להמלצות הקוראות להדגיש את הפן ההומניסטי של היהדות, ולהימנע מכל הטפה או חד צדדיות.

15 קישור לדברים: <http://www.oranim.ac.il/sites/heb/SiteCollectionImages/Documents/hamidrasha/parashat-hashavua/ree-tashsab-bini.pdf>

16 דו"ח גולדסטון הידוע לשמצה הוא דוגמה אופיינית לפעילות השדולה.

17 <http://soundcloud.com/reshet-bet/id72dbavcqe>

18 שכאמור הנו מהזונים במרכז להכשרת מורים לתכנית.

19 ראה הערה 1

סיכום

דבר אין לנו נגד זכותם של מכונים רפורמיים וקונסרבטיבים להביע את דעתם. ההיפך הוא הנכון, אנו שמחים לחיות במדינה בה חופש הביטוי הוא נחלת הכלל, וכל איש יכול להביע את דעתו ללא מורא. אלא, שכאשר מדובר בהנחלת ידע וערכים לנערים וילדים, שלא זו בלבד שחסרים חוש ביקורת ראוי אף נעדרים הם רקע אחר מבית על מנת להתמודד עם המוכתב להם, אנו קמים למחות מחאה נמרצת. הלימודים המועברים כיום בחינוך הממלכתי במסגרת 'שעת תרבות יהודית-ישראלית' אינם נאמנים, בלשון המעטה, לערכים היהודיים כפי שהם.

מתוך רצון ליצור קולקטיב המתאחד סביב ערכים משותפים, אך כאלו שאינם מחייבים דעות או חובות מוסריות מסוימות, יצרו משרד החינוך ומכוני הכשרה תכנית לימודים שמרוקנת את היהדות מתכנה. הסמלים והסיפורים אמנם נותרו, אך הערכים הינם פלורליסטיים-הומניסטיים לחלוטין. מסקנות ועדת שנהר, המכרזים שפרסם משרד החינוך, אופי המכונים שזכו בו ואף תכניות הלימוד עצמן, מבטאים רצף של השקפות רפורמיות על היהדות והנחלה של ערכים חילוניים ומערביים לחלוטין.

בניגוד לעמדת דו"ח שנהר, לא הערכים היהודיים הם הבעיה אותה צריך לטאטא מתחת לשטיח, אלא דרך הוראתם. השימוש במצב העגום של לימודי היהדות בחינוך הממלכתי על מנת לקדם אג'נדות פלורליסטיות אינו מוצדק. לתלמידי ישראל אכן נצרך תגבור בלימודי היהדות, ולא תגבור באמונות ותפיסות עולם אחרות. עלינו לזכור, כי אחוז גדול מתוך תלמידי החינוך הממלכתי והאוכלוסייה בישראל בכלל, נע על הרצף שבין מסורתי לבין רוחש כבוד והערכה לדת. על משרד החינוך להגיש להם את היהדות הנאמנה, בלי עירוב של אמונות ותפיסות עולם הרחוקות ממנה עד מאוד. חשיבה מרוכזת ומאמץ למצוא דרכים להוראה מושכת ואפקטיבית של היהדות כפי שהיא, יניבו פירות מבורכים הרבה יותר מאלו של אסכולת הטשטוש. לעניין הזה, יתגייסו בשמחה מכוני הכשרה וחינוך שונים וטובים לא פחות.

1. קול קורא למורים להכשרה למקצוע תרבות יהודית-ישראלית

הרחבת הסמכה / תואר שני במקצועות היהדות

מוצעים שני מסלולי הכשרה עיקריים למורים:

- **הרחבת הסמכה:** 360 שעות שיתפרסו על פני שנתיים (יום בשבוע). למסיימים תוענק תעודת הרחבת הסמכה.
- **תואר שני (גם ללא תזה):** באחד ממקצועות היהדות - מדעי היהדות, תורה שבע"פ, תלמוד, מחשבת ישראל, פילוסופיה יהודית, חינוך יהודי, תרבות ישראל.

חלק מהמכללות והאוניברסיטאות מציעות תואר שני בשילוב דידקטיקה ופדגוגיה של הוראת המקצוע: "תרבות יהודית-ישראלית".

לקראת הטמעה של תכנית לימודים חדשה במקצוע תרבות יהודית-ישראלית במערכת החינוך הממלכתית (כיתות א-ט), מציע משרד החינוך מלגות למורים מכלל תחומי הדעת שיירשמו למסלולי הכשרה ייעודיים.

תכניות ההכשרה יופעלו במוסדות אקדמיים ובמוסדות המכשירים מורים. התכניות נבנו על בסיס [עקרונות הוראת המקצוע](#) ובהתאם [לתכנית הלימודים החדשה](#) ואושרו על ידי אגף מורשת.

מדיניות המשרד היא כי במהלך שנים ספורות יוכשרו כלל המורים המלמדים את התחום במערכת, והוראת המקצוע תימסר למורים מקצועיים.

בואו להיות חלק מכוח הוראה מקצועי, איכותי ומסור להובלת תחום תרבות יהודית-ישראלית ברוח פלורליסטית במערכת החינוך הממלכתית.

ראו בסוף מסמך זה – תבחינים ונהלים לקבלת התמריצים

2. קול קורא לפתיחת מסלולים להכשרת מורים

המזכירות הפדגוגית
אגף מורשת

מנהל עובדי הוראה
אגף א עובדי הוראה

טו סיון תשע"ו
21 יוני 2016

קול קורא

**לפתיחת מסלולים להכשרת מורים
במקצוע "תרבות יהודית-ישראלית"
לקראת שנה"ל תשע"ז**

**הרחבת הסמכה
תואר שני**

**B.Ed – התמחות בתרבות יהודית-ישראלית
הסבת אקדמאים**

1. **אורינות טקסטואלית - 50%**

תרבות יהודית-ישראלית היא תרבות אוריינית המבוססת בראש ובראשונה על טקסטים ממגוון סוגות ותקופות, ועל ה"שפות" המייחדות אותם. לכן, המפתח להוראה מקצועית ומשמעותית של המקצוע החדש הוא היכרות רחבה ומעמיקה עם המקורות בהקשריהם הספרותיים, ההיסטוריים והתרבותיים.

תכנית ההכשרה תכלול קורסי תוכן ובהם היכרות שיטתית ומעמיקה עם ארון הספרים היהודי לדורותיו: המקרא ופרשנותו, ספרות חז"ל, יצירה והגות בימי הביניים ובעת החדשה ממזרח וממערב ועד ליצירה הציונית והישראלית בת זמננו. דגש יינתן על הקניית מיומנויות טקסטואליות ברמה גבוהה, רציפות וחיידוש ביצירה היהודית, חשיפה לריבוי קולות, זרמים ושיטות ומתן מקום מרכזי לערכים הומניסטיים-דמוקרטיים בלימודי היהדות.

3. שיח זהות יהודית-ישראלית – 20%

התחום של תרבות יהודית-ישראלית מעורר שיח ושאלות של זהות ושייכות כאן ועכשיו. לכן חשוב להקנות למורה כלים סדנאיים לקיום והנחיה של שיח כזה עם תלמידיו, לביורור זהות ולעיצוב השקפת עולם יהודית, ציונית וישראלית, וכן להקנות לו כלים להוביל מהלך כזה גם בבית הספר, הן בשיעורים בכיתה, הן בחיי השגרה של בית הספר (כגון: טקסים, ימי שיא, סיורים) והן בחיי הקהילה הרחבה (כגון הנחיית בתי מדרש, ערבי פיוט וכדו'). מומלץ לשלב בהכשרה בתחום זה בתי מדרש פלורליסטיים הפועלים ברחבי הארץ.

3. תכניות לימוד של התנועה הרפורמית, מתוך האתר.

English | עברית | العربية

התנועה הרפורמית
יהדות מתקדמת בישראל
מסורת | התמדה | יצירה

מי אנחנו
טקסי חיים
גיור
שבת וחג
תפילה
קהילה
בית מדרש
חינוך
נוער וצעירים
בזירה הציבורית
תיקון עולם
יצירת קשר

עמוד הבית > חינוך > מהפכת בר/בת מצווה בבתי הספר

מהפכת בר/בת מצווה בבתי הספר

כתה'ו הנה הדמנת לשיח ערכי על התבגרות, אחריות ומנהיגות. כיצד נהפוך את שנת הלימודים הזו למשמעותית? אילו ערכים מציע לילדנו המצטרפים לעולם המבוגרים? איך נכלול את הבנות בטקס מעבר משמעותי? כיצד נבנה לצד ההצגה המסיימת את השנה טקס גיל תצאת חוויתי?

לנו יש את התשובות! ניתן לבחור אחד או יותר מהמסלולים המוצעים:

- **מסע אישי** "מסע אישי של אחריות ומחויבות לתרבות היהודית" - התכנית מזמינה את משתתפיה לחבור למסע התבגרות סביב השאלות מי אני? מהיכן באתי? ולאן אני הולכת? התכנית בנויה על פי המתווה של משרד החינוך במקצוע תרבות ישראל ומורשתו, מציע מערכי לימוד לכלל החטיבות ומאשרת על משרד החינוך. המהדורה הניסיונית עברה שכתוב ועריכה מחדשת ואנו גאים להשיק ספר חדש החל משנת הלימודים תשע"ו.
- **בר/בת מצווה כיתתית**: טקס גיל מצוות שיוזמו הבנות בהתאם לצרכים של התלמידות, תלמידים, משפחותיהם והצוות החינוכי. יכול להתקיים בבית הספר או בבית הכנסת ולכלול מרכיבים מסורתיים לצד מתחדשים.
- **בר/בת מצווה קונקשני**: בר/בת מצווה עם חברים - תכנית קשר בין כתה ישראלית לכתה בתפוצות המאפשרת למשתתפים בה לחוות יחד את שנת בר/בת המצווה, ללמוד זה מזה על הדרך שבה כל אחד מהם לציין את האירוע ולבנות יחד את הקשרים של דור העתיד בעם היהודי. התכנית מציעה חוויה של תיקון עולם משותפת לשתי הכתות.
- **את ואני**: חוויה מרגשת של מפגש בלתי אמצעי בין אמהות לבנותיהם לקראת שנת בת המצווה. התכנית הכוללת סדרה של מפגשי לימוד ויצירה של אמהות ובנות מצווה במסע משותף אל המסורת היהודית, תהליך ההתבגרות, עולם המשיח וערכים של אחריות חברתית ואקפתיות. התוכנית מיועדת לקבוצה של אמהות ובנות ואינה מובלת על ידי רבה רפורמית. ניתן להשתתף בתוכנית במקביל להכנה לטקס עליה לתורה בקהילה רפורמית או ללא קשר אליו. ניתן להצטרף לקבוצות קיימות הפועלות בקהילות שלנו ברחבי הארץ או לזווג יחד עם חברות הקמה של קבוצה.

● חינוך רפורמי
● גבי הילדים ובתי הספר שלנו
● המרכז החינוכי לעמיתות יהודיות
● הכשרה לצוותי חינוך
● תכניות לימודים לבתי ספר
● תכניות לימודים לגיל הרך
● מהפכת בר/בת מצווה בבתי הספר
● טקסי מעגל השנה ואירועים מיוחדים בבתי הספר ובגנים
● חינוך משפחתי
● מרכז חוג

English | עברית | العربية

התנועה הרפורמית
יהדות מתקדמת בישראל
מסורת | התמדה | יצירה

מי אנחנו
טקסי חיים
גיור
שבת וחג
תפילה
קהילה
בית מדרש
חינוך
נוער וצעירים
בזירה הציבורית
תיקון עולם
יצירת קשר

עמוד הבית > חינוך > תכניות לימודים לבתי ספר

תכניות לימודים לבתי ספר

התנועה הרפורמית מפקה מגוון רחב של תכניות לימודים למערכת החינוך הממלכתית על מסגרותיה השונות (גנים, בתי ספר יסודיים ובתי ספר על יסודיים). חומרים חינוכיים אלו עוסקים במסגרת שנים הקשורים לזהות היהודית והישראלית מתוך תפיסת עולם פלורליסטית וגישה חינוכית וצירית. בין השאר: מעגל השנה, מעגל החיים, צדק חברתי, איכות הסביבה, הקשר עם יהדות התפוצות ועוד. תכניות החינוך מבוססות על היצע גדול של אפשרויות החל ממפגש חד פעמי, דרך סדרות אירועים ופעילויות ועד לתוכנית שנתיים ורב שנתיים, המעודדת לטיפוח זהות של בית הספר ומרכז של תרבות ישראלית ויהודית.

תכנית "תלמים" - תוכנית הוליסטית לעיצוב אקלים חינוכי יהודי פלורליסטי בבית הספר

תכנית תלמים שאופת להעמיק את התודעה היהודית והוליסטית על כל רבדיה בתי ספר. אנו מאפשרים לטופחים בעשייה החינוכית - תלמידים, מורים ומשפחות את המרחב לביור זהותם היהודית ולהתנסות בחוויות לימודיות ורוחניות על מנת לעבד להעמיק זהות זו. אנו שאפים לשיטת פעולה ארוך טווח בין תכנית "תלמים" לבין בתי הספר, בו מנחה מטעמנו משולב ברבדים השונים של העשייה החינוכית בבית הספר ומקדם את השיח היהודי ערכי ברוח ליברלית ופלורליסטית. השיח היהודי יבוא לידי ביטוי בשפה, בתוכניות הלימוד, באקלים הבית ספרי ובעיצוב המערכת הבית ספרית כמערכת בעלת זהות יהודית ערכית, חתנית וקהילתית.

תכניות במקצוע תרבות ישראל ומורשתו לכיתות ה-ו בבתי הספר הממלכתיים

"ארץ אהבתי" - בין עם לארץ חלומות, מעשים, תקוות (כתות ה-). התכנית עוסקת בזיקה שבין עם ישראל לארץ ישראל בתפילה, במדרש, באגדה, בספרים סודיים, בשיח זמר ובשירת הגעגועים. לצד המקורות הכתובים נלמד על הקשר המיוחד של עם ישראל לארץ גם באמצעות הכרות עם חגי ישראל, עם יחלום כבירת ישראל, עם הנשיאות וסמלי המדינה. התכנית כתובה בהתאם למתווה המקצועי "תרבות ישראל ומאשרת על משרד החינוך". לצפייה בתוכנית

גיל מצוות - מסע אישי של מחויבות ואחריות לתרבות היהודית (לכתות ו'). התכנית מזמינה את משתתפיה לחבור למסע התבגרות סביב השאלות מי אני? מהיכן באתי? ולאן אני הולכת? התכנית בנויה על פי המתווה של משרד החינוך ומציעה מערכי לימוד לכלל החטיבות. לצפייה בתוכנית. התכנית מאשרת על משרד החינוך.

תכנית לעידוד סובלנות וחינוך לקיום משותף

'אדברה נא שלום' - תכנית לימודים בנושא חינוך לסובלנות וקיום משותף הנעזרת בארון הספרים היהודי על מנת לקדם ערכים ושיח המניסוטי ודמוקרטי. התכנית כוללת ששה מפגשים של שתיים אקדמאיות ומיועדת לכיתות ה-ו'. התכנית נלמדת על מרי ברום בלישי אגף החינוך. לצפייה בתוכנית

4. דוגמאות מתוך ספרי הלימוד

אדברה נא שלום

בריאת האדם תוארה רבות באמנות הנוצרית, במיוחד מפורסם ציורו של מיכאלאנג'לו מראשית המאה השש עשרה על תקרת הקפלה הסיסטינית. אילו מהרעיונות של תיאור בריאת האדם באים לידי ביטוי בציור?

אדברה נא שלום

אמר הכוזרי: זה היה נכון אילו הדלות והמסכנות שלכם הייתה נובעת מבחירה, אבל היא לא. היא נובעת רק מתוך הכרח, כורח המציאות. ולו היה לכם כוח וחוזק, לא הייתם דוגלים בדלות וצניעות אלא הייתם הורגים ככל יכולתכם.

אמר החבר: מצאת את נקודת החולשה שלי, אתה צודק! (עניין נדיר בדינמיקה בין החבר ומלך כוזר)

אם התלמידים אינם מכירים ארגונים ישראליים ויהודיים הפועלים למען סיוע לאוכלוסיות מוחלשות מחוץ לעם ישראל, ניתן לכונן אותם למחקר אינטרנטי. מצורפות כמה דוגמאות של ארגונים, הפועלים בתוך ישראל ומחוץ לה. אפשר לבקש מהתלמידים לגלות בעצמם ארגונים נוספים בתחומי הרפואה, החינוך, הסביבה.

למשל:

רופאים לזכויות אדם: <http://www.phr.org.il/default.asp?PageID=79>

תבל בצדק: <http://www.tevelbtzedek.org>

רבנים לזכויות אדם: <http://rhr.org.il/heb>

ארגון סיוע לפליטים ומבקשי מקלט בישראל: <http://assaf.org.il>

דוגמאות לארס רוחני, מתוך תכנית הלימודים "ארגון חינוך ישראלי":³⁷

אשיל אפר כיגמר

לכל חוק או מצווה יש מי שקבע והחליט. האדם הוא זה שכוחר האם לקיים את החוק או המצווה. במה תלוי קיומו או אי קיומו של החוק/מצווה? בהסכמה לקבל את סקור החוק.

מתוך תכנית הלימוד:

"לשאלה מי כתב את התורה יש מספר תשובות מקובלות. ישנם המאמינים כי חמשת חומשי התורה נכתבו על ידי משה ברוח הקודש שנחה עליו בהר סיני ועל כן מייחסים קדושה רבה לכתוב. כבר בתקופת התלמוד עולות תהיות בקשר לסברה זו. סברה נוספת היא כי חלקים שונים של התורה חוברו בתקופות שונות, והעריכה הסופית נעשתה בימי גלות בבל".

שאלה לתלמיד:
"מהי עמדכתם, האם התורה היא יצירה אלוהית או אנושית?"

משה רבינו ולוחות הברית

ב'הלכות תשובה' הרמב"ם מתאר את תהליך התשובה ומצייר תמונה מקיפה שלו. בשתי ההלכות המובאות לפניכם מתוך 'הלכות תשובה' הוא מתאר את הפיוס והריצוי שמבקש הסליחה מחויב בהם כלפי רעהו ואת תהליך המחילה מנקודת המבט של הנפגע:

- 1 אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום, כגון: מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן, אבל עבירות שבין אדם לחבירו, כגון: החובל את חבירו או המקלל חבירו או גזולו וכיוצא בהן
- 5 אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אף-על-פי שהחזיר לו ממונו שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו וְלַפְגֵּעַ בו עד שימחול לו,
- 10 לא רצה חבירו למחול לו, מביא לו שורה של שלשה בני אדם מרעיו ופוגעין בו ומבקשין ממנו, לא נתרצה להן, מביא לו שניה ושלישית לא רצה, מניחו והולך לו, וזה שלא מחל הוא החוטא,
- 15 ואם היה רבו הולך ובא אפילו אלף פעמים עד שימחול לו.

אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול מוחל בלב שלם ובנפש חפצה, ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא ייטור...
20 וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון.

רמב"ם, הלכות תשובה פרק ב', הלכות ט"ז

2. דבר אסור - מאכל שאסור לאוכלו על-פי ההלכה, למשל בשר בהמה טמאה בעל בעילה אסורה - קיים יחסי מין עם אישה האסורה לו על-פי ההלכה (למשל אשת איש). כגון - למשל 5. החובל - הפוגע. 6. וירצהו - ויפייס אותו. 8. ולשאול - ולבקש.
8. הקניט - העליב. 9. ולפגע בו - להיפגש עמו. 11. מרעיו - מחבריו. 12. ופוגעין בו - באים אליו. 13. לא נתרצה להן - לא הסכים הנפגע להיעתר לבקשת המחילה של חבריו. 14. לא רצה

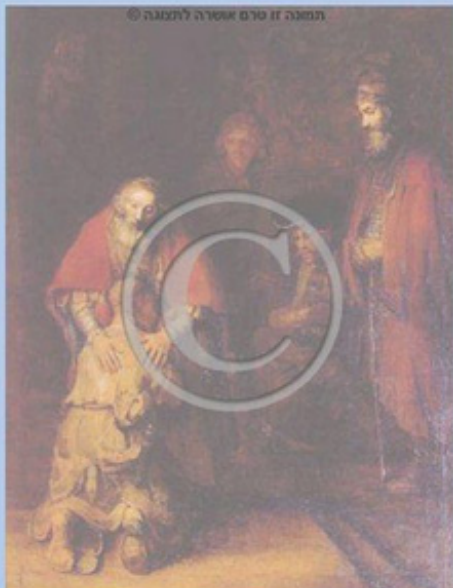

משנה תורה (יד החזקה)

בתקופה שלאחר התלמוד חובר ספרי פסיקה על-ידי מחברים שונים, ומטרתם הייתה ללקט את ההלכות הקיימות בתוך דיני המשא ומתן והדיונים התלמודיים הארוכים, ולקטע מסקנות ברוחות במקרים שבהם התלמוד עצמו איננו מוסק במפורש פסיקה כלשהי.

בין ספרי הפסיקה החשובים ביותר מצויים שני ספרים: 'משנה תורה' (יד החזקה), שחיבר הרמב"ם (בסוף המאה ה-11) ו'שולחן ערוך', שחיבר רבי יוסף קארו. משנה תורה (יד החזקה), נכתב על-ידי הרמב"ם בסוף המאה ה-12 לספירה. הוא מסודר על פי י"ד נושאים עיקריים (ומכאן כינוי י"ד החזקה). כתוב בשפה העברית, בתמציתיות ובניסוח משפטי ברור. הרמב"ם מוסר את המסקנה הסופית של ההלכה, בלי לדון בה וגלי לציין את המקורות שמהם היא שאובה. זהו ספר פסקים מדויק ונוח לקריאה ולהבנה, והוא החיבור המשוכלל והמקיף ביותר שקם להלכה העברית.

תמונה זו פורסם באסורה לתמונה ©

רמברנדט, שובו של הבן האבד

עיצוב: אודילה פרל

חֹתֵם - יהדות על סדר היום (ע"ר)

דיזרנאלי 15 ירושלים 9222217